

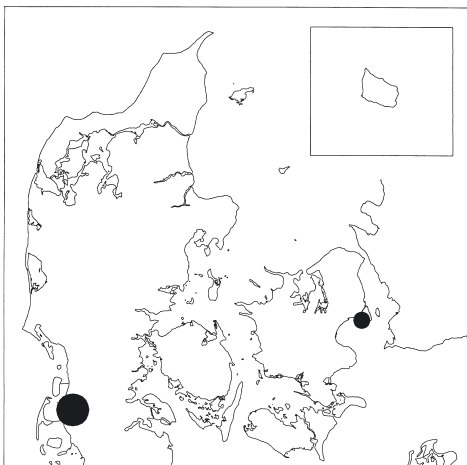
Første ynglefund af Hvidvinget Terne *Chlidonias leucopterus* i Danmark

MICHAEL GRELL og LARS MALTHA RASMUSSEN

(With a summary in English: First breeding of the White-winged Black Tern in Denmark)

Den danske fauna blev i 1997 beriget med en ny ynglefugleart, da 17-19 par Hvidvinget Terne *Chlidonias leucopterus* slog sig ned for at yngle på to lokaliteter i hver sin ende af landet, i Tøndermarsken og på Vestamager. Disse ynglefund kom efter en usædvanlig stor invasion i Nordvesteuropa, hvor der alene i Danmark sås ca 2000 fugle i dagene 13.-16. maj (Thorup et al. 1997). De Hvidvingede Terner sås over hele landet, flest dog på Sjælland og Bornholm. Årsagen til masseforekomsten var muligvis vejrforholdene kombineret med, at de vestligst beliggende ynglepladser tørrede ud.

Indtil 1994 var der godkendt i alt 47 fund af Hvidvinget Terne i Danmark (Rasmussen 1996). De nærmeste faste ynglepladser findes i det østlige Polen med kerneområde i Biebrza sumpene, hvor ynglebestanden er vokset fra 20-25 par i 1966-68 til 475 par i 1979 og 1000 par i 1994 (Cramp 1985, Hagemeyer & Blair 1997). I 1996 var forholdene særligt gode, og flere tusinde par ynglede det år (Thorup et al. 1997). Derimod var der udbredt tørke i forsommeren 1997 i Polen og Hviderusland, og den foregående vinter havde været ekstremt tør; invasionsfuglene stammede formodentlig fra disse områder.

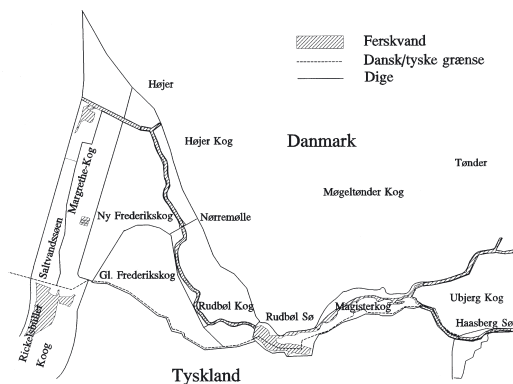

I det følgende beskrives hændelsesforløbet på de to danske ynglelokaliteter. Begge steder blev der lagt æg, men desværre kom ingen unger på vingerne.

Tøndermarsken

På næste side ses et kort over området. På invasionens anden dag d. 14. maj sås 15 Hvidvingede Terner fouragere i Margrethe Kog, og dagen efter var der 54 i Magisterkogen. I de følgende dage sås mindre flokke på 1-7 fugle langs Vidåen og i Margrethe Kog og Rickelsbüller Koog.

Den 18. maj fouragerede 22 fugle i Gl. Frederikskog, som er det vigtigste yngleområde for Sortterne *Chlidonias niger* i Tøndermarsken. I den følgende tid faldt tallet, men d. 30. maj sås magedfodring blandt et mindre antal Hvidvingede Terner og Sortterner ved et lille vandingshul i den østlige del af kogen, ca 400 m fra vejen, der danner grænse til Tyskland. I alt var der 10 varslende Hvidvingede Terner og 15 Sortterner. Kolonien var åbenbart under etablering; af de i alt seks reder indeholdt tre fuldlagte kuld med tre æg, én havde et æg, og to var tomme. Den 3. juni sås i alt otte reder, heraf fem med fuldlagte kuld, én med to æg, én med et æg, og én var forladt og indeholdt blot et koldt æg. Bedømt ud fra antallet af opflyvende fugle var mindst tre af rederne, men evt. op til fem, af Hvidvinget Terne.

Kort over Tøndermarsken. Detailkortet viser Ny og G1 Frederikskog, hvor de Hvidvingede Terner yngede.

Den 10. juni havde alle Sortterneerne forladt vandhullet, og rederne var tomme, men ikke ødelagte. De er sandsynligvis blevet præderet, hvorefter fuglene er forsvundet. Der var imidlertid stadig 10-12 varslende Hvidvingede Terner omkring vandhullet; fem af dem fløj op fra reder, af hvilke to hver havde to æg. Den 12. juni var der seks reder, de tre med fuldlagte kuld på tre æg, og 17 fugle varslede. Det anslås, at mindst otte par forsøgte at yngle. Men 19. juni var der kun én rede med tre æg tilbage i kolonien, og kun tre fugle varslede. Den 2.-3. juli var alle de Hvidvingede Terner forsvundet.

Omkring d. 12. juni blev der også set i alt 6 varslende Hvidvingede Terner fire andre steder i G1 Frederikskog, og der blev fundet to isolerede reder i kreaturvandingshuller. Desuden fandtes to reder i Ny Frederikskog i kanten af en skelgrøft, med hhv. et og to æg. Yderligere en rede (med to æg) blev 19. juni fundet i en skelgrøft ca 300 meter herfra.

Det er ikke muligt at afgøre med sikkerhed, om de 3-5 par Hvidvingede Terner, der fandtes i kolonien i G1 Frederikskog 30. maj - 3. juni, lagde om omkring 10. juni. Det meget korte interval antyder dog, at helt nye ynglepar etablerede sig i kolonien, hvor i så fald 11-13 par forsøgte at yngle. Hvis det er tilfældet, forsøgte i alt 16-18 par at yngle i Tøndermarsken.

Blot 350 m syd for grænsen, i Haasberger See øst for Magisterkogen, fandtes 12 rugende Hvidvingede Terner d. 2. juni. De opgav rugningen et

par dage senere og fortrak tilsyneladende til Tøndermarskens ydre koge, da antallet her samtidig forøgedes fra 12 til 36 fugle. Nogle af de danske kuld kan derfor have været omlæg af par, der først havde forsøgt sig på den tyske side af grænsen.

Ynglebiotop og fourageringsområde

Redeplaceringen i kanten og i midten af kreaturvandingshullet svarede helt til Sortternens. Den mudrede bund afholder kreaturerne fra at gå ud til

Tøndermarsken. Foto: Lars Maltha Rasmussen.

Rugende Hvidvinget Terne, Vestamager, 29. juni 1997. Foto: Michael Grell.

midten af vandingshullerne, især hvis disse er vandfyldte hele sommeren. Derfor danner vegetationen ofte en lille flydende hængesæk her – et ideelt sted for redeplaceringen hos Sortternen. Vegetationen ved kolonien i Gl. Frederikskog domineredes af sødgræs *Glyceria* sp. og vandranunkel *Batrachium* sp., med indslag vejbred-skeblad *Plantago aquatica* og almindelig sumpstrå *Eleocharis palustris*. Da næsten alle rederne var placeret i vandhullets yderkant, var risikoen for nedtrampning betydelig. En kontakt til græsningslejeren sikrede dog, at den pågældende del af fennen blev afspærret.

Fourageringsområderne var ens hos de to ternearter. Den overvejende del af fourageringen foregik langs de vandfyldte, insektrige skelgrøfter, hvoraf der alene i Ny og Gl. Frederikskog er ca 200 km. I mindre udstrækning fouragerede ternerne på insekter i Vidåen eller i græsvegetation. Der var en tendens til, at de Hvidvingede Terner oftere end Sortterneerne fouragerede på flyvende insekter højt til vejrs.

Vestamager

På Vestamager, hvor Sortternen aldrig har ynglet, sås 14. maj en flok på 26 Hvidvingede Terner. Dagen efter sås fire, men siden sås ingen før et stationært par indfandt sig 6. juni. De to fugle sås dagligt frem til 3. juli i områdets sydlige del, i et nyt oversvømmet areal etableret i løbet af vinteren og foråret 1997.

Parret slog sig ned i et lavvandet, åbent kær i udkanten af det oversvømmede område. Vanddybden

var 15-20 cm. I randzonen var der udbredte bevoksninger af harrild *Juncus gerardi* og lave tagrør *Phragmites communis*. Reden var anbragt i en tue af krybhvene *Agrostis stolonifera*, der lå omtrent midt i kæret som en lille ø, 40-50 m fra nærmeste tørre land og fra en offentligt tilgængelig skovvej. Kæret lå i en indhegnet kreaturfold, hvor der tidligere på sæsonen græssede ca 30 stude, men under fuglenes etableringsfase var dyrene flyttet til en anden fold.

Yngleadfærd blev iagttaget fra 10. juni, hvor hannen sås fodre hunnen. Den 14. juni sås fuglene parre sig, og samme dag lå hunnen med sikkerhed på rede. Den 19. juni rugedes der fast, mest af hunnen, men også af hannen. Den 29. juni sås det vha. teleskop, at der var to æg. Men efter en del regn i dagene forinden var vandstanden steget, så redetuens top flugtede med vandspejlet, og æggene flød formentligt i vandskorpen, idet de lå meget højt. Den rugende fugl vendte dem uafledeligt og forlod af og til reden for at hente strå og andet materiale, som den smed ved reden, formentlig for at hæve den.

Om aftenen d. 30. juni trak en skypumpe med kraftig torden ind over Amager. Vindstødene nåede stormstyrke, og på 1½ time faldt der 50 mm regn. Næste morgen stod der 5-10 cm vand over redeskålen, og begge fuglene fouragerede i omgivelserne uden at vise interesse for redestedet.

Under rugningen havde fuglene hurtigt vænnet sig til færdsel på den nærliggende skovvej, og de talrige prædatorer, som udgør et stort problem for områdets ynglende vadefugle (Olsen 1995), blev effektivt afvist – Fiskehejre *Ardea cinerea*, Blis-

høne *Fulica atra*, Krage *Corvus corone* og Sølvmåge *Larus argentatus* blev alle jaget bort, hvis de kom for tæt på reden. Omkring kæret ynglede i øvrigt både Strandskade *Haematopus ostralegus*, Vibe *Vanellus vanellus* og Rødben *Tringa totanus*, der også var meget aggressive over for redeprædatorer.

Diskussion

Grunden til, at de Hvidvingede Terner slog sig ned netop i Tøndermarsken, var formodentlig Sortternernes tilstedeværelse. På Vestamager skabte et nyoversvømmet areal en perfekt ynglebiotop med rigelige føderessourcer: guldsmede og andre insekter samt haletudser. Arten er nomadisk, og yngler gerne i temporære oversvømmelser.

Alle yngleforsøgene mislykkedes. I Tøndermarsken tyder meget på, at årsagen var et stort prædationstryk. Bl.a. gav en usædvanlig lav bestand af Vibe prædatorerne lettere spil end normalt. Der blev fundet tre æg med næbmærker nær ternerejerne. I Gl. Frederikskog ynglede et par Krager kun 600 m fra kolonien, og området var desuden fast tilholdssted for en Sølvmåge, som ihærdigt efterstræbte vadefugleunger. Måske har denne Sølvmåge alene været skyld i ternernes fejlslagne yngel. På Vestamager var ekstreme vejrforhold årsagen; drukning af reden sker ret hyppigt på grund af artens valg af yngleplads (Cramp 1985).

På begge de danske ynglepladser indledtes æglægningen tidligt i juni, og yngleforsøget blev opgivet omkring 1. juli. Rugetiden er ca 20 dage (Cramp 1985), men ingen af stederne nåede æggene at klække.

Syd for grænsen var der fire yngleforekomster, den tidligere nævnte i Haasberger See og tre ved Slesvig-Holstens vestkyst. De omfattede i alt ca 36 par, flest (16 par) ved Elben øst for Tønning. Også her mislykkedes alle yngleforsøg (B. Hälterlein, pers. medd.), og der er ikke kendskab til andre ynglefund i Nordvesteuropa efter invasionen. Ynglefundet på Amager er geografisk isoleret fra de øvrige.

Hvidvinget Terne har bredt sig mod vest i de senere år, og det første ynglefund i Tyskland blev gjort i 1996 ved Oder efter betydelige vinteroversvømmelser og en invasionsagtig forekomst i Østeuropa (Dittberner 1996). Årets invasion skal muligvis ses som en episode i denne ekspansion, forstærket af de usædvanlige vejrforhold i forsommeren. Det bliver spændende at se, om de Hvidvingede Terner dukker op igen i 1998. Chancen hav-

de dog måske været større, hvis det var lykkedes for nogle af parrene at få unger på vingerne.

Blandt de talrige feltornitologer, der dagligt nød yngleparret på Vestamager, ønsker vi især at takke Gert Østerbye, Morten Jørgensen og Jan Speiermann for værdifulde observationer. Også tak til Jens Gregersen for supplerende oplysninger fra Tøndermarsken. Skov- og Naturstyrelsens Reservatsektion takkes for adgangstilladelse ved kontrollen af redestedet på Vestamager.

Summary: First breeding of the White-winged Black Tern in Denmark

A major irruption of White-winged Black Terns *Chlidonias leucopterus* into North-west Europe occurred in mid-May 1997. The birds probably came from Poland and Byelorussia where the previous winter had been exceptionally dry, so that the usual breeding sites of the species were dried out. In Denmark alone, about 2000 White-winged Black Terns were seen during the days 13-16 May, as compared to a total of only 47 records known by 1994. Most of the terns soon left the country, but a few stayed, and at two places – Tøndermarsken in Jutland just north of the Danish-German border, and Vestamager near Copenhagen – some nested. The total number laying at Tøndermarsken was 16-18 pairs, whereas only a single pair laid at Vestamager. All the breeding attempts failed, however, at Vestamager because of flooding of nest and eggs after torrential rain and at Tøndermarsken probably owing to egg predation.

Referencer

- Cramp, S. 1985: The birds of the Western Palearctic. Vol. 4. – Oxford University Press.
- Dittberner, W. 1996: Erste Brut von Zwergmöwe *Larus minutus*, Weissflügel *Chlidonias leucopterus* und Weissbart-Seeschwalbe *C. hybridus* in Brandenburg. – *Limicola* 10: 258-266.
- Hagemeyer, W. J. M. & M. J. Blair (red.) 1997: The EBCC Atlas of European breeding birds. – T. & A. D. Poyser, London.
- Olsen, H. 1995: Naturpleje på Vestamager - en succes med forbehold. – *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 89: 100.
- Rasmussen, P. A. F. 1996: Sjældne fugle i Danmark og Grønland i 1994. – *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 90: 141-152.
- Thorup, K., J. J. Madsen & T. Ortvad 1997: Hvidvinget terne blev årets begivenhed. – *DOF NYT* 1997(3): 3-4.

Michael Grell
Jagtvej 193, st. tv
2100 København Ø

Lars Maltha Rasmussen
DMU
Grønåvej 12, Kalø
8410 Rønede